

Κριτικά σχόλια στο βιβλίο του κ. Γεωργίου Βυθούλκα: «Μαρτυρία για την Ομοιοπαθητική Ιατρική και τη σχέση της με την Ορθοδοξία» (Κωνσταντίνος Γ. Καρακατσάνης, τ. Καθηγ. Πυρηνικής Ιατρικής της Ιατρικής Σχολής του Α.Π.Θ.)

Categories : [BIBΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ](#)

Date : Ιουλίου 27, 2017

Γενικά σχόλια

Στό προσφάτως έκδοθέν βιβλίο του μέ τίτλο «Μαρτυρία για την Όμοιοπαθητική Ιατρική και τη σχέση της με την Όρθοδοξία» **ό κ. Γεώργιος Βυθούλκας** (ΓΒ, στό έξής) **ισχυρίζεται ότι:**

1. Α. «*Η Όμοιοπαθητική είναι μία καθαρά Ιατρική έπιστήμη*» (σελ.1) .

Όπως, όμως, αποδεικνύεται στή συνέχεια, οί βασικές άρχές επί τών όποιων στηρίζεται ή Όμοιοπαθητική (ΟΠ, στό έξής) αντιβαίνουν σέ βασικές άρχές και νόμους τής έπιστήμης -ιδιαίτερα τής Φυσικής και τής Χημείας-, όπως αποδεικνύεται και από τά ακόλουθα παραδείγματα:

1. Τά πλείστα όμοιοπαθητικά φάρμακα (οπφ, στό έξής) στίς άραιώσεις στίς όποιες *συνήθως* δίνονται **δέν περιέχουν ούτε ένα μόριο τής ούσίας (ιατρικής ύλης), ή όποία υπήρχε στό άρχικό («μητρικό») διάλυμα ή έναιώρημα. Έπομένως**, έφόσον τό χορηγούμενο «οπφ» περιέχει μόνον τό διαλυτικό μέσον και καθόλου άρχική ούσία, **δέν είναι δυνατόν νά έχη αυτό όποιαδήποτε χημική δράση ούτε όποιαδήποτε θεραπευτική ιδιότητα.** Παρά ταύτα, παρά πάσαν έννοιαν έπιστημονικής λογικής και έμπειρίας, οί όμοιοπαθητικοί ισχυρίζονται ότι τά «οπφ» έχουν θεραπευτικά άποτελέσματα και μάλιστα τόσον έμφανεστερα όσον μεγαλύτερη είναι ή άραίωση!
2. **Ισχυρίζονται οί όμοιοπαθητικοί ότι μέ τή «δυναμοποίηση»** (άραίωση και κρούση τοῦ διαλύματος -τό όποιο *συνήθως* δέν περιέχει ούτε ένα μόριο τής προστεθείσης ούσίας (ιατρικής ύλης)- επί σκληρής έλαστικής επιφάνειας ή μέ τή διαδοχική τριβή τών μή διαλυομένων ούσιών) **«έκπνευματίζεται» ή ύλη και άναδεικνύεται ή «πνευματοειδής» φύση (πεμπτουσία) τοῦ**

φαρμάκου. Γράφει πρό ἐτῶν ὁ συγγραφεὺς τοῦ πονήματος: «Στὴν Ομοιοπαθητικὴ γινόμεστε μάρτυρες τῆς εκπληκτικῆς ἰασης που μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει ἡ δυναμοποιημένη θεραπεία. Με αὐτὸ το σκεπτικὸ οδηγοῦμαστε σὲ κάτι που ἔγραψε αἰῶνες πρὶν ὁ φημισμένος θεραπευτὴς Παράκελσος: Ἡ Quitessence (πεμπουσία) εἶναι αὐτὸ που βγαίνει ἀπὸ μία οὐσία ...καὶ ἐξαγνισμένη στὸν υπέρτατο βαθμὸ αποκτᾶ ασυνήθιστες δυνάμεις καὶ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ καθαρίζει τὸ σῶμα»[1]. **Οἱ θεωρήσεις αὐτές εὐρίσκονται ἐκτός πάσης ἐπιστημονικῆς λογικῆς καὶ παραπέμπουν εὐθέως σέ γνώμες τῶν ἀλχημιστῶν καὶ σέ γραπτὰ τοῦ Ἑρμῆ τοῦ Τρισμέγιστου[2]. Ἡ ἴδια ἄλλωστε ἄποψη, περὶ «ἐκπνευματισμοῦ τῆς ὕλης» διατυπώνεται σαφῶς στοὺς ἀφορισμοὺς 269, σχόλιο β καὶ 270 στό ORGANON[3] τοῦ Hahnemann.**

3. Προκειμένου νὰ αἰτιολογήσουν οἱ ὁμοιοπαθητικοὶ τὴν χρησιμοποιούμενη ἀπὸ αὐτοὺς τεχνικὴ τῆς «δυναμοποιήσεως», ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ διαλυτικὸ μέσον (νερό) σχηματίζει μοριακὰ δίκτυα «ἐγχαραγμένα» μὲ πληροφορία, ἡ ὁποία ἔχει ἐξαχθῆ ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ ὕλη καὶ ὅτι ἡ πληροφορία αὐτὴ ἐπιμένει ἀκόμη καὶ σέ ἐκεῖνα τὰ ὑπερ-αραιωμένα διαλύματα, τὰ ὁποῖα συνήθως δέν περιέχουν πλέον μόρια τῆς ἰατρικῆς ὕλης· ἢ, μὲ ἄλλη διατύπωση θεωροῦν ὅτι τὸ νερό **διαθέτει (ἐπιλεκτικῆ) μνήμη καὶ μεταβιβάζει τίς ιδιότητες τῆς ἀρχικῆς οὐσίας σέ ἄλλα μόρια διαλύτου τῶν ὑψηλότερων δυναμοποιήσεων! Σύμφωνα μὲ τίς θεωρήσεις αὐτές, ἡ μηχανικὴ κίνηση (δόνηση) μεταβάλλει τίς ἐνδογενεῖς ιδιότητες τοῦ ὕδατος, ἐξάγει πληροφορίες ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ ἐπιπροσθέτως ἀπελευθερώνει ἐνέργεια, ἡ ὁποία συγκρατεῖ τὰ μόρια τοῦ ὕδατος σέ μία ἀφύσικη συμπεριφορά. **Οἱ βασικὲς ἀρχές τῆς Θερμοδυναμικῆς εἶναι ἀντίθετες μὲ τούς ἰσχυρισμοὺς αὐτοὺς** καθόσον ἡ ἐνέργεια παραμένει σταθερὴ μόνον ἐντὸς ἀπομονωμένων συστημάτων, προϋπόθεση πού δέν ἰσχύει γιὰ τὰ «δυναμοποιημένα» «θεραπευτικὰ» σκευάσματα[4].**

4. Ὁ Hahnemann γράφει στὸν πρόλογο τοῦ «ORGANOY» ὅτι: «Οἱ αρρώστιες δὲν μποροῦν νὰ πάψουν νὰ εἶναι... (πνευματοειδεῖς) δυναμικὲς διαταραχὲς τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς πνευματοειδούς μας ζωῆς... **Οἱ αἰτίες τῶν ασθενειῶν μας δὲν μποροῦν νὰ εἶναι υλικές... Μία ἐπιστολὴ που γράφτηκε στο δωμάτιο αρρώστου ἀπὸ πολὺ μακριά, μεταβίβαζε πολὺ συχνὰ στὸν ἀναγνώστη τὴν ἴδια μολυσματικὴ ἀρρώστια** (ἡμέτερη ἢ ὑπογράμμιση μὲ παχέα τυπογραφικὰ στοιχεῖα)»[5].
Εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ἐπιστημονικὴ αὐτὴ ἡ ἄποψη τῆς ΟΠ;

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι οἱ ὑποθέσεις πού διατυπώνονται ἀπὸ τούς ὑποστηρικτὲς τῆς ΟΠ κρίνονται ὡς ἀντι-ἐπιστημονικὲς καὶ ὅτι οἱ θεμελιώδεις νόμοι τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας ἀκυρώνουν τὴν ὁποιαδήποτε πιθανότητα ὑπάρξεως φυσικῆς ἐνεργείας στὰ ὁμοιοπαθητικὰ φάρμακα. **Ἐπομένως, ἡ ΟΠ δέν ἔχει χαρακτηριστικὰ, ὅπως αὐτὰ πού προσιδιάζουν σέ ἐπιστήμη!**

Β. «Οἱ Ἅγιοι Πατέρες τοῦ 19ου καί τοῦ 20οῦ αἰῶνος υἰοθέτησαν ὡς ἐπιστήμη τήν σύγχρονη Ὁμοιοπαθητική Ἱατρική καί φρόντισαν γιά τή διάδοση καί ἀποδοχή της» (σελ. 1-2)._

Ὁ ἀνωτέρω ἰσχυρισμός εἶναι ὅλως ἀνακριβής γιά τούς ἀκόλουθους λόγους:

- 1. Οἱ ὁμοιοπαθητικοί ὑποστηρίζουν ὅτι, προκειμένου νά θεραπευθῆ μία νοσηρή κατάσταση (ὅμοιο), εἶναι ἀπαραίτητο νά δοθῆ φάρμακο, τό ὁποῖο προκαλεῖ σέ ὑγιεῖς παρόμοια** (μέ ἐντονότερα, μάλιστα, συμπτώματα, κατά τόν Hahnemann -ἀφορισμοί 29, 148 καί 158 στό ἔργο του "ORGANON") **νοσηρή κατάσταση (ὅμοιο).**

Εἶναι πασιφανές ὅτι ὅταν οἱ Ἅγιοι ἀναφέρονται στή θεραπεία τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιον, οὐδὲ ὅλως ὑπονοοῦν τόν νόμο τῶν ὁμοίων, ὅπως αὐτός κατανοεῖται ἀπό τούς ὁμοιοπαθητικούς· ἐννοοῦν ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου (ἀνθρώπινης φύσεως) ἐπιτεύχθηκε διά τῆς προσλήψεως ὑπό τοῦ Κυρίου τῆς (ἄνευ διαβλητῶν παθῶν) ἀνθρώπινης φύσεως, τήν ὁποίαν καί ἐθέωσεν. **Ἡ θεραπεία αὐτή ἐπετεύχθη στήν πραγματικότητα διά τοῦ ἄκρως ἀνομοίου, διά τῆς ἀκτίστου Θεότητος[6], ἡ ὁποία ἐθέωσεν τήν προσληφθεῖσα ἀνθρώπινη φύση!**

- 2. Ἀποδοχή τῆς ἀπόψεως ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες τοῦ 19ου καί τοῦ 20οῦ αἰῶνος υἰοθέτησαν ὡς ἐπιστήμη τήν σύγχρονη Ὁμοιοπαθητική Ἱατρική, θά ἐσήμαινε ὅτι Αὐτοί ἀπεδέχοντο τόν ἰσχυρισμό τῆς ΟΠ ὅτι τά ψυχικά πάθη ("ὅμοιον") θεραπεύονται μέ τή χορήγηση φαρμάκων, τά ὁποῖα προκαλοῦν παρόμοια ψυχικά πάθη ("ὅμοιον") στούς ὑγιεῖς!** Ἡ ἄποψη αὐτή δέν εἶναι δυνατόν νά γίνῃ ἀποδεκτή, διότι αὐτό θά ἐσήμαινε ὅτι τά ἀγιαστικά μέσα καί Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας θεραπεύουν διά τῆς προκλήσεως παρομοίων παθῶν, **ἄποψη ἡ ὁποία συνιστᾷ βλασφημία[7]!** (βλ. κατωτέρω).
- 3. Εἶναι ἐπίσης σημαντικό νά ὑπογραμμισθῆ, ὅπως προκύπτει ἀπό τή μελέτη τῶν πηγῶν, ὅτι σέ πολλές περιπτώσεις, ὅταν οἱ Ἅγιοι (Ρῶσοι) ὁμιλοῦσαν γιά ΟΠ, ἐννοοῦσαν τή φυτοθεραπεία, ἡ ὁποία οὐδεμία σχέση εἶχε μέ τά «δυναμοποιημένα» ὁμοιοπαθητικά φάρμακα (βλ. κατωτέρω).**
- 4. Ἀπό τή μελέτη τῶν ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων, τά ὁποῖα περιέχονται στίς διάφορες Materia Medica (Φαρμακολογίες ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων), προκύπτει ὁ ἰσχυρισμός ὅτι τά πλεῖστα ὁμοιοπαθητικά φάρμακα, χορηγούμενα σέ ὑγιεῖς, ἐκλύουν διάφορα συμπτώματα, μεταξύ τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται καί ἐκεῖνα, τά ὁποῖα παρατηροῦνται, ὅταν διεγείρονται τά πάθη τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πολλές πνευματικές νόσοι, οἱ ὁποῖες εἶναι γνωστές στήν Ἐκκλησία, νά συνδέωνται μέ ὁμοιοπαθητικά φάρμακα[8].**
Τοιουτοτρόπως -γιά νά νά ἀναφέρωμε ἐλάχιστα μόνο

παραδείγματα- μέ τό Gallium Acidum θεραπεύουν οί όμοιοπαθητικοί τήν παιδική ζήλεια μέ μή έλεγχόμενη συμπεριφορά[9], ένώ χορηγοῦν τό Sulfur επί έγωϊστῶν οί όποιοι νομίζουn ότι γνωρίζουn τά πάντα[10]. Ό συγγραφεύς τοῦ πονήματος αναφέρει ότι έθεράπευσε άσθενή, ή όποία έπασχε από άίσθημα άνωτερότητος μέ τή χορήγηση Platinum, όποτε τό «έγώ της ξεφούσκωσε»[11]! Ό ίδιος αναφέρει επίσης ότι έθεράπευσε λεσβία μέ τή χορήγηση τοῦ όμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου Nux Vomica σέ άραίωση 10 M[12].

Γ. «Τά επίμαχα σημεία τῶν βιβλίων [τ]ου έχουν έπαναδιατυπωθεϊ» (σελ. 2).

Δέν πληροφορεϊ ό συγγραφεύς τοῦ πονήματος αὐτοῦ ποία εἶναι «τά επίμαχα» σημεία τῶν βιβλίων του, τά όποία έπανεδιετύπωσε προς διόρθωση τῶν «ήμαρτημένων» (άσυμβάτων μέ τήν Όρθόδοξη Θεολογία καί Άνθρωπολογία). Διότι έχομε τήν άποψη ότι **δέν θεραπεύονται οί τελείως άσύμβατες μέ τήν Όρθόδοξη Θεολογία θέσεις τοῦ συγγραφέως μέ διόρθωση «σημείων», αλλά μέ άπάλειψη πολλῶν, μεγάλων καί ούσιωδῶν ένοτήτων μέ τίς όποιες στήν πραγματικότητα άκυρώνονται όλες οί βασικές θεωρητικές άρχές καί οί πρακτικές τῆς κλασικῆς ΟΠ, όπως καί άλλων συγγενῶν μέ αὐτήν μεθόδων.** Παραδείγματα τέτοιων, άσυμβάτων μέ τήν Όρθόδοξη θεολογία, θέσεων εἶναι καί τά ακόλουθα:

α. **Ότι ή «ζωτική δύναμη»** (έννοια στήν όποίαν ή ΟΠ άποδίδει ιδιότητες, τίς όποιες ή Όρθόδοξη Θεολογία άποδίδει στήν ψυχή) **άποτελεϊ άλλη έκφραση τοῦ ήλεκτροδυναμικοῦ πεδίου τοῦ σώματος καί ότι ή όμοιοπαθητική θεραπεία έπιτυγχάνεται μέ τή διεγερση τοῦ δυναμικοῦ έπιπέδου τοῦ σώματος υπό τοῦ όμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου[13].**

β. **Ότι ή νόσος εἶναι τό άποτέλεσμα τοῦ άποσυντονισμοῦ τῆς «ζωτικῆς δυνάμεως» τοῦ όργανισμοῦ καί ότι μέ τά «δυναμοποιημένα» όμοιοπαθητικά φάρμακα έπιτυγχάνεται θεραπεία άκόμη καί τῶν διανοητικῶν καί ψυχικῶν νόσων** (για τίς όποιες, σημειωτέον, οί όμοιοπαθητικοί ύποστηρίζουn ότι όλες σχεδόν δέν εἶναι τίποτε άλλο από σωματικές άρρώστιες (άφορισμός 215)[14]. Άκόμη ισχυρίζουn ότι **ή ΟΠ «σώζει πραγματικά ψυχές ...και βοηθά τον άνθρωπο να έλθει σε επαφή με τον Θεό»[15].**

γ. **Ότι μία από τίς μεθόδους έπηρεασμοῦ τοῦ δυναμικοῦ πεδίου εἶναι καί ή «δι' επιθέσεως των χειρῶν από ένα υψηλής πνευματικῆς στάθμης άτομο ... που στήν πραγματικότητα εἶναι κανάλι παγκόσμιων ενεργειῶν»[16].**

Εϊδικά σχόλια (στίς επί μέρους ένότητες τοῦ γενικοῦ μέρους)

A. «Ιστορική αναδρομή» (σελ.3)

1. Η αναφερόμενη αρχαιοτάτη πρακτική τῆς θεωρούμενης θεραπείας τῆς μελαγχολίας μέ τόν ἐλλέβορο ἀποτελεῖ παράδειγμα ἀπλῶς φυτοθεραπείας, ἢ ὁποία οὐδεμία σχέση μπορεῖ νά ἔχη μέ τή χορήγηση τῶν «δυναμοποιημένων» ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων τῆς Ὑμοιοπαθητικῆς.
2. **Ὁ Ἱπποκράτης** διετύπωσε τήν ἀρχή τῆς «θεραπείας τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο» γιά ὀρισμένες νόσους, ἀλλά **οὐδέν ἀναφέρει γιά «δυναμοποίηση», ἢ ὁποία ἀποτελεῖ πρακτική ἄνευ τῆς ὁποίας δέν νοεῖται ὁμοιοπαθητική ἐφαρμογή!**

Περαιτέρω, ὁ Ἱπποκράτης στό βιβλία του «Περί Φυσῶν» καί «Περί Ἱερᾶς Νόσου» **ἀναφέρει καί τήν ἀντίθετη ἀρχή, δηλαδή τή θεραπεία διά τῶν ἐναντίων**[17]. Τό τελευταῖο αὐτό δέν τό γνωρίζουν οἱ ὁμοιοπαθητικοί; Γιατί τηροῦν σιγή γιά τή θέση αὐτή τοῦ Ἱπποκράτους;

3. **Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ἀρνεῖται τό ἐνδεχόμενο νά εἶχε λάβει ὁ Hahnemann τήν ἰδέα τῆς «θεραπείας τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο» ἀπό τόν Παράκελσο** καί θεωρεῖ αὐτή τήν ἄποψη σκευωρία τῶν ἐναντιουμένων στήν Ὑμοιοπαθητική. Ἀπορεῖ κάποιος γιά τόν κατάλληλο τρόπο σχολιασμοῦ αὐτῆς τῆς θέσεως τοῦ συγγραφέως, ὅταν **ὁ ἴδιος σέ βιβλίό του -ἀναιρῶν τήν ἰδική του τοποθέτηση-** γράφει:[18] «...η ἐκπληκτική ἴαση της «δυναμοποιημένης θεραπείας» ἀνάγεται στόν "φημισμένο θεραπευτή" Παράκελσο», υἱοθετῶν ἐπομένως **τήν ἐπίδραση τοῦ Παρακέλσου ἐπί τοῦ Hahnemann.**
4. Ἡ θεώρηση ὅτι ἡ «θεραπεία τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο» εἶναι νόμος φυσικός ἀποτελεῖ ἰσχυρισμό τῶν ὁμοιοπαθητικῶν, ἢ ὁποία εἰς οὐδεμία, ἔστω, ἔνδειξη στηρίζεται.
5. Ἐντυπωσιάζει ἡ ἄποψη τοῦ συγγραφέως ὅτι ἡ ἱατρική σκέψη καί ἡ ὁρολογία τοῦ Hahnemann εἶναι ἀπόλυτα σύμφωνη μέ ὅσα ἔχουν διδάξει οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας (σελ. 10). **Εἶναι δυνατόν ἕνας Λουθηρανός καί μετέπειτα δεῖστής (ὅπως ἀναφέρεται ἀπό τοῦς βιογράφους του ὁ Hahnemann) -ὁ ὁποῖος θαυμάζει τόν Κομφούκιο καί ἀπορρίπτει τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό[19] ἀποκαλώντας Του μάλιστα συναισθηματία, ὀραματιστή (arch-enthusiast, arch-visionary) νά ἔχη, ἔστω καί στά ἀφορῶντα σέ μόνη τήν ἀνθρωπολογία, ἀπόλυτα σύμφωνες ἀπόψεις μέ τοῦς Πατέρες τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας;**
6. Ἐντυπωσιάζει ἡ ὁμολογία τοῦ συγγραφέως (δύο φορές μάλιστα καταχωρισθεῖσα, ἰδέ σελ. 10 καί 14) ὅτι «διαστρεβλώσεις γύρω ἀπό τήν φιλοσοφία τῆς Ὑμοιοπαθητικῆς ...διείδυσαν σέ βιβλία γιά τήν Ὑμοιοπαθητική ὅπως καί σέ δικά [τ]ου βιβλία, διότι δέν ἔγιναν ἀντιληπτές»!

Γιατί άοριστολογεῖ καὶ δέν κατονομάζει τίς «διαστρεβλώσεις» αὐτές, ὥστε νά γνωρίζουν οἱ ἀναγνώστες ποιές εἶναι οἱ «διαστρεβλώσεις» τίς ὁποῖες ἀπέρριψε καί ποιές ἀκριβῶς εἶναι οἱ τρέχουσες φιλοσοφικές πεποιθήσεις του περί τῆς ΟΠ; Ἡ διεΐσδυση τῶν «διαστρεβλώσεων» στά ἰδικά του βιβλία, τά ὁποῖα ὑπογράφει, ποῦ ὀφείλετο;

7. Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ἰσχυρίζεται ὅτι «...ἡ ζωτική δύναμις καί ἐνέργεια, εἶναι ἔννοιες στίς ὁποῖες στηρίζεται ἡ Ὁμοιοπαθητική, οἱ ὁποῖες ἀπόλυτα θεμελιώνονται στήν ἀγιογραφική καί ἀγιοπατερική θεολογία», καθῶς καί ὅτι ὅσοι τόν κατηγοροῦν «ἀπλῶς παραποιοῦν τήν ἔννοια» ὅσων γράφει. **Ἡ φιλοσοφία τῆς ΟΠ, ὅταν ἀναφέρεται στήν ἔννοια τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, τῆς προσδίδει χαρακτηριστικά, τά ὁποῖα ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἀποδίδει στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου.** Ὁ συγγραφεύς ὅμως τοῦ σχολιαζομένου βιβλίου, ὅπως καί οἱ Hahnemann, Kent καί ἄλλοι ὁμοιοπαθητικοί οὐδαμοῦ ἀναφέρονται στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου οὔτε, ἔστω, ὑπονοοῦν, αὐτήν, ὅταν ἀναφέρωνται στή ζωτική δύναμη. **Ἀντιθέτως, ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος θεωρεῖ ὅτι ἡ ζωτική δύναμη ἔχει φύση παρόμοια μέ ἐκείνη ἑνός ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου,** ὅτι τά διάφορα νοσηρά συμπτώματα προέρχονται ἀπό διαταραχές τοῦ πεδίου αὐτοῦ καί ὅτι ἡ θεραπεία ἐπιτυγχάνεται, ὅταν ἡ συχνότητα δόνησης τοῦ ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου συμπέσει μέ τή συχνότητα δόνησης τοῦ χορηγουμένου ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου[20]. **Μέ ἄλλες λέξεις ὑποστηρίζει ἐπιπροσθέτως ὅτι οἱ ψυχικές ἀσθένειες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δυνατόν νά θεραπευθοῦν μέ τήν μεταβολή τῶν φυσικῶν παραμέτρων τοῦ ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου τῆς ζωτικῆς δυνάμεως.**

Πῶς εἶναι δυνατόν νά ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ὅτι ἡ ἰατρική σκέψη καί ἡ ὁρολογία τοῦ Hahnemann εἶναι ἀπόλυτα σύμφωνη μέ ὅσα ἔχουν διδάξει οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἀπό τά προαναφερθέντα εἶναι πασίδηλον ὅτι αὐτές οἱ ἀπόψεις του οὐδόλως εἶναι συμβατές μέ τήν θεολογία καί μάλιστα τήν Ὁρθόδοξη!

8. Δέν ἔχει ἄμεση, προσωπική μαρτυρία ὁ γράφων τά σχόλια αὐτά σχετικά μέ τήν θέση γιά τήν ΟΠ τοῦ Ἁγίου Πορφυρίου τοῦ Κausοκαλυβίτου καί τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ τοῦ Κατουνακιώτου. **Ὅσον ἀφορᾷ, ὅμως, στή θέση τοῦ Ὁσίου Παϊσίου τοῦ Ἀγιορείτου-μέ τόν ὁποῖον ὁ ὑπογράφων εἶχε πνευματική ἐπικοινωνία ἐπί δέκα ἐννέα σχεδόν ἔτη-, ὁ Ὁσιος εἶχε ἀρνητική καί ἀπορριπτική στάση γιά τή χρήση τῆς ΟΠ.**

Ἐπιπροσθέτως, ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη, λίαν ἀξιόπιστη, μαρτυρία ἀπό τόν πολύ γνωστό Ἱερομόναχο Ἀγιορείτη, π. Εὐθύμιο (τοῦ Ἱεροῦ Κελλίου τῆς Ἀναστάσεως, στήν Καψάλα), πνευματικό τέκνο τοῦ ἰδίου Ὁσίου Πατρός: "Εἶχαν ἐπισκεφθῆ τόν Ὁσιο

τούς τελευταίους μήνες τῆς ζωῆς του, στό Ἱερό Ἡσυχαστήριο «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης, ἕνας ἰατρός μέ τόν Πνευματικό του. Ὁ Πνευματικός συνέστησε τόν ἰατρό στόν Ὅσιο. Ὁ Ὅσιος ἐρώτησε τόν ἰατρό ποία εἰδικότητα ἔχει· ὅταν ἐκεῖνος τοῦ εἶπε ὅτι εἶναι ὁμοιοπαθητικός, ὁ Ὅσιος στενοχωρήθηκε καί τόν ἀπέπεμψε λέγοντας: «φύγε-φύγε»"! Ἡ ὡς ἄνω μαρτυρία ἀποκτᾶ ἰδιαίτερη βαρύτητα, δεδομένου ὅτι ὁ ἴδιος ὁ "παθών" ἰατρός ἐπληροφόρησε τόν π. Εὐθύμιο περί τοῦ συμβάντος. **Πῶς ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος τό ἀντίθετο;** Εἶχε συναντήσει τόν Ὅσιο Παΐσιο καί τοῦ ἔδωσε τέτοια διαβεβαίωση;

Ὅπως εἶναι εὐνόητο, **ἡ παρεχόμενη ὑπό τοῦ συγγραφέως ἄκρως ἀνακριβής καί ἀτεκμηρίωτη πληροφορία** σχετικῶς μέ τή θέση τοῦ Ὀσίου Παΐσιου γιά τήν ΟΠ - **θέτει εἰς ἀμφισβήτηση καί ἄλλες πληροφορίες τοῦ συγγραφέως.** Ἡ ἀνωτέρω ἀνακριβής πληροφορία δέν εἶναι ἡ μόνη ἀνακριβεῖς πληροφορίες δίδει ὁ συγγραφέας τοῦ πονήματος καί γιά τίς θέσεις καί πρακτικές Ρώσων Ἁγίων, τούς ὁποίους ἀναφέρει, ὅπως π.χ. γιά τόν Ἅγιο Ἱερομάρτυρα Σεραφεῖμ.

9. **Τοιουτοτρόπως, οἱ πληροφορίες πού δίνει ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος γιά τόν Ἅγιο Ἱερομάρτυρα Σεραφεῖμ Τσιτσάγκωφ, δύνανται νά χαρακτηρισθοῦν ἐπίσης ἀνακριβεῖς,** σύμφωνα μέ τούς Ρουμάνους συγγραφεῖς βιβλίου περί τῆς ΟΠ, οἱ ὁποῖοι, μελετήσαντες τά σχετικά ἀθθεντικά ρωσικά κείμενα, γράφουν τά ἀκόλουθα²¹: α) ὅτι **δέν μαρτυρεῖται ἀπό τήν μελέτη τῶν πηγῶν ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Ἅγιος ἦταν ἰατρός,** ἀλλά αξιωματικός πυροβολικοῦ στό ρωσικό στρατό (μετέπειτα χειροτονηθεῖς καί μαρτυρήσας) β) ὅτι **ἀρνεῖται κατηγορηματικῶς ὁ ἴδιος ὅτι ἦταν ὁμοιοπαθητικός** καί γ) ὅτι **δέν χορηγοῦσε ὁμοιοπαθητικά δυναμοποιημένα φάρμακα, ἀλλά φυτικά φάρμακα παρασκευαζόμενα μέ δική του μέθοδο.** Ἐπίσης ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος Μπρατσιανίνωφ **χρησιμοποιοῦσε φαρμακευτικά σκευάσματα, τά ὁποῖα δέν ἦταν ὁμοιοπαθητικά, ἀλλά φυτοθεραπευτικά, παρασκευασμένα, δηλαδή, μέ κανονικό τρόπο, χωρίς νά ἐμπλέκωνται δυνάμεις, ὅλα «ἀλλοπαθητικά»[21].**
10. Ἡ ἄποψη τοῦ συγγραφέως τοῦ πονήματος ὅτι **«Συνδιασκέψεις ὅπως αὐτή τοῦ Βόλου (τό ἔτος 2013) δέν ἔχουν σχέση μέ τήν Ὁρθοδοξία»[22]** προκαλεῖ εὐλόγα ἐρωτηματικά· διότι στή Συνδιάσκεψη αὐτή μετεῖχαν ἐκπρόσωποι ὄλων σχεδόν τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων καί Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖοι καί ἀπεφάνθησαν ὅτι καί ἡ ΟΠ εἶναι ἀσύμβατη μέ τήν Ὁρθόδοξη πίστη. Διερωτᾶται εὐλόγα κάθε καλόπιστος ἀναγνώστης, **πῶς τολμᾷ ὁ συγγραφεύς νά διατυπῶν ἑτέροια κρίση γιά τούς ἀντιπροσώπους τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων, ὅτι δηλαδή δέν ἔχουν σχέση μέ τήν Ὁρθοδοξία,** ἐνῶ, μάλιστα, δέν εἶναι γνώστης τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης!
11. Ὅπως ἀναφέρθηκε καί πρῖν, ὁ ὅρος **«ζωτική δύναμη»** κατανοεῖται τελείως

διαφορετικά από τους Πατέρες της Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀπ' ὅ,τι κατανοοῦν αὐτόν οἱ ὁμοιοπαθητικοί· οἱ Πατέρες ἐννοοῦν μέ τόν ὄρο αὐτόν τήν ιδιότητα τῆς ψυχῆς μέ τήν ὁποία ζωοποιεῖται τό συνημμένο σῶμα. Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ἐξισώνει τή ζωτική δύναμη καί τῆς προσδίνει χαρακτηριστικά ἠλεκτρομαγνητικοῦ πεδίου (!), **ἐνῶ συγχρόνως ἀποδέχεται πλήρως καί ἀνεπιφυλάκτως τίς ιδιότητες τῆς ζωτικῆς δυνάμεως ἢ στοιχειώδους ουσίας, ὅπως περιγράφει αὐτές ὁ δεύτερος μέγας δάσκαλος τῆς ΟΠ, J T Kent: Ὅτι, δηλαδή, ἡ ζωτική δύναμη «εἶναι προικισμένη με μορφοποιητικό νοῦ», «διατηρεῖ τήν τάξιν στό ἴδιο το σύμπαν», «εἰσρέει... καί ζωοποιεῖ τά πάντα»[23]. Ἀσφαλῶς περιττεύει τό σχόλιο ὅτι τά ἀμέσως ἀνωτέρω παραπέμπουν δυναμητικῶς σέ Ἀνατολικές φιλοσοφικές δοξασίες, τελείως ξένες καί τελείως ἀσύμβατες μέ τήν Ὁρθόδοξη Χριστιανική πίστη.**

Εἰδικά σχόλια στό «Ἐπίμετρο» τοῦ συγγραφέως

Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος γράφει ὅτι ἡ ΟΠ κατανοεῖ τόν ἄνθρωπο, τήν υἰεία καί τήν ἀσθένεια, ὅπως ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανική Θεολογία. Σέ ἐκδοθέντα, ὅμως, ὑπ' αὐτοῦ βιβλία στό παρελθόν γράφει μεταξύ ἄλλων:

1. Ὅτι ἡ ζωτική δύναμη (ἢ ζωτική ἐνέργεια) -στήν ὁποία ἀποδίδει χαρακτηριστικά τά ὁποία ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἀποδίδει στήν ψυχή- ἔχει χαρακτηριστικά ἠλεκτροδυναμικοῦ πεδίου μέ ὀρισμένη συχνότητα συντονισμοῦ κ.τ.λ. (βλ. ἐνότητα Γα στά Γενικά Σχόλια).
2. Ὅτι ἡ ζωτική δύναμη (ἢ ζωτική ἐνέργεια ἢ συμπαντική ἐνέργεια-κατά τόν συγγραφέα τοῦ πονήματος- ἢ στοιχειώδους οὐσία) ἔχει κατά τόν J T Kent «μορφοποιητικό νοῦ...εἶναι τό αἴτιον τῆς ἀρμονίας ὄλων τῶν πραγμάτων... εἰσρέει καί ζωοποιεῖ τά πάντα» (βλ. ἐνότητα Α12 στά Εἰδικά σχόλια).
3. Ἡ θεραπεία ἐπιτυγχάνεται μέ τή διέγερση τοῦ δυναμικοῦ ἐπιπέδου διά τῆς χορηγήσεως τοῦ δυναμοποιημένου ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου, τοῦ ὁποίου ἡ δυναμητική συχνότητα εἶναι ἀρκετά ὅμοια μέ ἐκεῖνη τοῦ διαταραχθέντος δυναμικοῦ ἐπιπέδου. (βλ. ἐνότητα Γα στά Γενικά Σχόλια).
4. **Ὅτι ἡ ζωτική δύναμη (ἢ ζωτική ἐνέργεια) ἢ συμπαντική ἐνέργεια) τροποποιεῖται καί προσδιορίζεται ποιοτικά, καθῶς περνάει μέσα ἀπό τά τρία ἐπίπεδα τοῦ ἀνθρώπου καί ὅτι ὁ ὀνός τρόπος νά «ἐπιζῆσει» (ὁ ἄνθρωπος) μετά τό φυσικό θάνατο εἶναι νά ἐξελιχθῆ πνευματικά καί ψυχικά φθάνοντας στό βαθμό τῆς τελειότητος σ' αὐτά τά ἐπίπεδα ...καί ἔτσι θά παραμείνει μιά ἐνοποιημένη ὄντοτητα μέ ὁμοιογενῆ ἐνέργεια[24]). Αὐτή ἡ συμπαντο-ενεργειακή θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου μετά θάνατον ἔχει καμμία σχέση μέ τήν Ὁρθόδοξη Πατερική διδασκαλία περί τοῦ τρόπου ὑπάρξεως μετά θάνατον ἢ ἀποτελεῖ φιλοσοφική καί θρησκευτική διδασκαλία**

Ανατολικῶν, ὁμοίως, θρησκευτῶν;

5. Ἡ ἄποψη τοῦ συγγραφέως ὅτι ὁ Θεός σχεδίασε τό ὅμοιο νά θεραπεύεται μέ τό ὅμοιο, ἡ θεώρηση δηλαδή τῆς ΟΠ ὅτι τά διάφορα νοσηρά συμπτώματα θεραπεύονται μέ τή χορήγηση φαρμάκων, **τά ὁποῖα χορηγούμενα στούς υγιεῖς προκαλοῦν παρόμοια νοσηρά συμπτώματα, οὐδαμοῦ στήν Ἁγία Γραφή ἢ στήν Πατερική Γραμματεία ἀπαντᾷ.**

Περαιτέρω, εἶναι ἄκρως ἀνακριβές ὅτι ὁ καθένας μπορεῖ νά κατασκευάσει τά ὁμοιοπαθητικά φάρμακα, καθόσον ἀπαιτεῖται εἰδική καί πολύ χρονοβόρος «τελετουργία» (3 ὥρες τοῦλάχιστον!) γιά τήν παρασκευή τους, ἰδιαίτερα γιά τά μή διαλυόμενα [25]. Περαιτέρω, ἐπίσης χρονοβόρος καί ἐπίπονη εἶναι καί ἡ παρασκευή τῶν ἀηδῶν «νοσοδῶν» ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων, τά ὁποῖα προέρχονται ἀπό νοσοῦντες ἰστούς.

6. **Ὁλως ἀστήρικτη καί ἀθεμελίωτη εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ συγγραφέως ὅτι ἡ κατ' αὐτόν ὑπάρχουσα «γενική καί εἰδική ὁμοιοπάθεια» μεταξὺ τοῦ ἀσθενοῦς καί τοῦ ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου ἀποτελοῦν «ἀξιώματα», τά ὁποῖα «θεμελιώνονται θεολογικά μέ κριτήριον τήν Ὁρθόδοξη Χριστιανική Θεολογία». Ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, ἀπό τόν ὁποῖον δανείσθηκε ὁ συγγραφεύς τόν ὄρον «φυσικάς δυνάμεις ὁμογενεῖς» ἀναφέρεται στίς φυσικές ἱαματικές ιδιότητες τῶν βοτάνων - ὅπως αὐτές τούς ἐδόθησαν ἀπό τόν Θεόν [26]- **οἱ ὁποῖες οὐδεμία σχέση ἔχουν μέ τήν πρακτική τῆς ΟΠ θεραπείας.****
7. **Ἀπαραίτητο εἶναι νά τονισθῇ ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο καί κατὰ τόν Ἅγιο Συμεών -ὅπως καί μέ ὅλους τούς ὑπολοίπους Ἁγίους, Ἑλλήνες καί Ρώσσοις- ἀναφέρεται στή μίξη καί ἔνωση, κατὰ Χάριν, τῆς θεότητος μέ ἕκαστον τῶν εἰς Αὐτόν πιστευόντων (βλ. σελ. 13) [27].**
8. **Εἶναι ἀπορίας ἄξιον ἀπό ποῦ ἀντλεῖ τά ἐπιχειρήματά του ὁ συγγραφεύς προκειμένου νά ὑποστηρίξῃ ὅτι ὁ «νόμος τῶν ὁμοίων» ἀποτελεῖ νόμο τῆς φύσεως. Ἀκόμη ὅμως καί ἐάν κάποιος ἤθελε δεχθῇ τόν ἀνωτέρω νόμον ὡς νόμο τῆς φύσεως, ὁ νόμος αὐτός παραμένει κενός καί ἄνευ περιεχομένου, ἐάν τά ὁμοιοπαθητικά φάρμακα δέν «δυναμοποιηθοῦν», ἔννοια ἡ ὁποία οὐδαμοῦ ἀπαντᾶται σέ κείμενα τοῦ Ἁγίου Συμεών. Ὁ συγγραφεύς μέ μή καταληπτό σκεπτικό συνδυάζει τίς ὁμοιοπαθητικές ἀπόψεις καί ἀνακαλύπτει ἐρείσματα αὐτῶν σέ κείμενα τοῦ Ἁγίου Συμεών καί ἄλλων Ἁγίων!**

Ἀσφαλῶς τό μέγιστο πρόβλημα σχετικά μέ τήν ὁμοιοπαθητική θεραπεία εἶναι τό ἀναπάντητο ἐρώτημα πού ἀφορᾷ στή φύση καί στό μηχανισμό δράσεως τῆς «δυναμοποιήσεως», **θέμα γιά τό ὁποῖο ὁ συγγραφεύς τηρεῖ ἀπόλυτη σιγή. Ποῦ στηρίζεται ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος νά ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ**

«δυναμοποίηση», ή οποία αποτελεί θεμελιωδέστατη, κατά τούς όμοιοπαθητικούς, προϋπόθεση δράσεως τών όμοιοπαθητικῶν φαρμάκων **θεμελιώνεται μέ κριτήριο τήν Ὁρθόδοξη Χριστιανική Θεολογία;**

Ὁ Hahnemann μάς πληροφορεῖ στό «ΟΡΓΑΝΟΝ» ὅτι τήν όμοιοπαθητική μέθοδο τοῦ τήν ἀπεκάλυψε ὁ (ἀπρόσωπος) «Δημιουργός» [28] στόν όποῖον πίστευε, ἀλλά δέν διευκρινίζει, ἐάν ἡ ἀποκάλυψη ἀφοροῦσε μόνον στό «νόμο τῶν όμοίων» ἢ καί στήν, ἀπολύτως ἀπαραίτητη γιά τήν όμοιοπαθητική θεραπεία, «δυναμοποίηση». **Τόν ἴδιο ἀκριβῶς ἰσχυρισμό προέβαλε καί ὁ Edward Bach, ὅτι, δηλαδή, τοῦ ἀπεκάλυψε ὁ Θεός τό παγανιστικό «δι' ἀνθέων θεραπευτικό σύστημα»[29]!**

Μέ ἔμφαση πρέπει νά τονισθῆ ὅτι ὅλες οἱ προσπάθειες τῶν όμοιοπαθητικῶν νά δώσουν ἀποδεκτή ἐπιστημονική ἐξήγηση σχετικῶς μέ τόν μηχανισμό δράσεως τῆς «δυναμοποίησης» ἔχουν πέσει εἰς τό κενό[30], ὥστε **οὔδεμία ἐπιστημονική υπόθεση εἶναι δυνατόν νά διατυπωθῆ προκειμένου νά ἐρμηνευθῆ ἡ «θεραπευτική» δράση τοῦ «δυναμοποιημένου» όμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου.** Ἐπομένως, ἐάν ὑπάρχουν θεραπευτικά ἀποτελέσματα μέ τή χρήση όμοιοπαθητικῶν φαρμάκων, θά πρέπει νά ἀναζητηθῆ σέ ἄλλη, μή ἐπιστημονική περιοχή, ὁ μηχανισμός δράσεως.

9. Πῶς εἶναι δυνατόν νά ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος ὅτι «ὁ Hahnemann κατανοοῦσε τήν Ἐπιστήμη τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς Ἱατρικῆς μέσα στό πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς», ὅταν ὁ Hahnemann δέν ἐπίστευε στήν ὑπαρξη Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἐπαινοῦσε τόν Κομφούκιο, δέν ἀπεδέχετο τά θαύματα καί ἀποκαλοῦσε τόν Κύριο όνειροπόλο, οὔτοπιστή[31]! Περαιτέρω, πῶς ἀβασάνιστα ταυτίζει τό «Αἰώνιο Πνεῦμα» τοῦ Hahnemann μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα, ὅταν οἱ Πατέρες τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀποφεύγουν νά σχολιάσουν καί ὑπομνηματίσουν τήν φράση «αἰώνιο Πνεῦμα» στήν πρός Ἑβραίους Ἐπιστολή (9, 14);

10. Σέ ἐπιστολή του πρός τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στις 12-4-1998, ὁ συγγραφεύς **ὑποστηρίζει ὅτι: "Ἡ Ὁμοιοπαθητική εἶναι μία καθαρῶς θεραπευτική μέθοδος, ἡ ὁποία ἀνήκει ἀποκλειστικῶς στό χῶρο τῆς ἱατρικῆς καί δέν ἔχει καμία ἀπολύτως σχέση μέ τήν θρησκεία καί τήν ἐκκλησία". Πῶς συμβιβάζεται ἡ θέση του αὐτή μέ ὅλες τίς μετέπειτα ἀντίθετες θεωρήσεις του;**

Παρόμοια θέση πρός τήν ἀμέσως ἀνωτέρω ὑποστηρίζουν καί οἱ συγγραφεῖς τῆς ἀνυπόγραφης "Ἐπιστολῆς Διαμαρτυρίας" φερόμενης ὡς ἀποσταλείσης ὑπό τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Ὁμοιοπαθητικῆς Ἱατρικῆς πρός τήν Ἐταιρεία Πατερικῶν Μελετῶν, τό ἔτος 2014: **ὑποστηρίζουν, δηλαδή, ὅτι δέν ἔχει θέση ἡ ἐμπλοκή τῆς Ἐκκλησίας σέ ἓνα "καθαρά ἐπιστημονικό ζήτημα"** (ἐννοοῦν ὅτι δέν ἔχει

άρμοδιότητα ή Έκκλησία να κρίνει την όμοιοπαθητική πρακτική).

Στό παρόν κρινόμενο βιβλίο του, όμως, ο συγγραφέας (όπως επίσης και ο επιμελητής έκδοσης του επόμενου σχολιαζόμενου βιβλίου, "Όμοιοπαθητική ιατρική και Ορθόδοξη παράδοση" **υπερθεματίζει και θερμώς υποστηρίζει τον ρόλο της Όρθόδοξης Έκκλησίας για την αξιολόγηση της Όμοιοπαθητικής**. Πώς να εξηγήσει ο μέσος αναγνώστης αυτές τις όξέως αντιφατικές τοποθετήσεις των όμοιοπαθητικών;

Παρανόηση της φράσεως "τά ὅμοια τοῖς ὁμοίοις ἰῶνται"

Ὁ περί οὗ ὁ λόγος συγγραφέας γράφει ὅτι ἀποκρύπτονται κείμενα, τά ὁποῖα ἀποκαλύπτουν ὅτι ἡ ΟΠ εἶναι μία θεραπεία τελείως ἀθώα καί εὐεργετική γιά τήν ἀνθρωπότητα καί ὅτι πολλοί Ἅγιοι ἐπαινοῦν τήν θεραπεία τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο ὡς ἰατρική ἀρχή, τήν ὁποία μάλιστα ἐφήρμοσε κατά τήν θεραπεία (σωτηρία) τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἴδιος ὁ Χριστός.

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἀρχή τῆς ΟΠ (*similia similibus curentur* -νά θεραπεύονται τά ὅμοια μέ τά ὅμοια) σημαίνει ὅτι "θεραπεύεται" μία **νοσηρή** κατάσταση μέ τη χορήγηση τοῦ ὁμοιοπαθητικοῦ φαρμάκου, **τό ὁποῖο προκαλεῖ σέ ὑγιεῖς παρόμοια νοσηρή κατάσταση**.

Οἱ Ἅγιοι τῆς Όρθόδοξης Έκκλησίας ἀναφερόμενοι στήν θεραπεία «τοῦ ὁμοίου μέ τό ὅμοιο» ἐννοοῦν ὅτι ἡ σωτηρία τῆς βαρέως νοσοῦσης **ἀνθρωπίνης φύσεως** (ὁμοιο) ἐπετεύχθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου διά τῆς προσλήψεως ὑπ' Αὐτοῦ **τῆς** (ἀνευ ἀμαρτίας) **ἀνθρωπίνης φύσεως** (διά τοῦ ὁμοίου), τῆς θεραπείας ὁμως ἐπιτευχθείσης διά τῆς (ἀνομοίου), ἀκτίστου καί ὑπερουσίου Θεότητος, ἡ ὁποία ἐθέωσε τήν προσληφθεῖσαν **ἀνθρωπίνην φύσιν!** Δηλαδή, τό θεραπεῦον "ὁμοιον" εἶναι ἡ **θεωθεῖσα** ἀνθρωπίνη φύση· **ἡ θέωση, ὁμως, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κατέστη δυνατή διά τῆς ἀνακράσεως αὐτῆς μέ τήν (ἀνόμοιον) ἄκτιστον καί ὑπερούσιον Θεότητα**.

Ἐάν οἱ Ἅγιοι ἀπεφαίνοντο ὅτι ἡ θεραπεία τῆς νοσοῦσης ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπό τοῦ Θεανθρώπου ἦταν πραγματικά τυπική "τῆς ἀρχῆς τῶν ὁμοίων, **θά ἐπρόκειτο περί τεράστιας βλασφημίας, ὅπερ ἄτοπον**· διότι στήν περίπτωση αὐτή θά ἐφαίνετο ὡς ἰδική των παραδοχή ὅτι τά ἀγιαστικά μέσα (Μυστήρια) τῆς Έκκλησίας ("φάρμακα") θεραπεύουν τίς σωματικές νόσους καί τά διάφορα βδελυκτά πάθη (νοσηρά συμπτώματα) διά τῆς προκλήσεως παρόμοιων νοσηρῶν συμπτωμάτων καί ψυχικῶν παθῶν ἐπί ὑγιῶν!_

Ἐντύπωση ἐπίσης προκαλεῖ καί ὁ ἰσχυρισμός τοῦ συγγραφέα ὅτι «οἱ ὅροι τούς ὁποίους χρησιμοποιεῖ ὁ Hahnemann δέν εἶναι μόνο ἐξωτερικά ὅμοιοι μέ τούς ὅρους τῆς Ἀγιοπατερικῆς Θεολογίας ἀλλά ἔχουν καί τήν ἴδια ἔννοια»!

Χρησιμοποιούν οι Άγιοι Πατέρες αντί του όρου ψυχή τον όρο "πνευματοειδής ζωτική δύναμη" (στην οποία μάλιστα αποδίδονται φυσικά χαρακτηριστικά ηλεκτροδυναμικού πεδίου;). **Θεωρούν και αποδέχονται οι Άγιοι Πατέρες ότι οι νόσοι της ψυχής είναι δυνατόν να επηρεασθούν και να θεραπευθούν από τα ομοιοπαθητικά φάρμακα; Ποῦ γράφουν οι Άγιοι Πατέρες ότι «όλες σχεδόν οι ονομαζόμενες διανοητικές και ψυχικές αρρώστιες δεν είναι τίποτε άλλο από σωματικές αρρώστιες»[32]** και ότι οι ψυχικές παθήσεις θεραπεύονται μόνο με ομοιοπαθητικά φάρμακα ...και κατάλληλη ψυχική συμπεριφορά... σαν επιβοηθητική ψυχική ενίσχυση[33]. **Είναι δυνατόν να γίνη αποδεκτό από την Ὀρθόδοξη Χριστιανική Θεολογία ότι ἡ ζήλεια⁹, ὁ ἐγωϊσμός¹⁰, τό αἴσθημα ἀνωτερότητος¹¹ καί οἱ ὁμοφυλοφιλικές τάσεις¹² εἶναι δυνατόν νά θεραπευθοῦν μέ ὁμοιοπαθητικά φάρμακα, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ ὁμοιοπαθητικοί;**

Εἶναι ἀνακριβέστατη καί προκαλεῖ σύγχυση ἡ πληροφορία τοῦ συγγραφέως ὅτι ὁ Ἅγιος Σεραφεῖμ Τσιτσάγκωφ καί ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κροντάνδης θεολογοῦν ὑπέρ τῆς Ὀμοιοπαθητικῆς, ὅπως ἐννοοῦν τόν «νόμο τῶν ὁμοίων» οἱ ὁμοιοπαθητικοί. **Ἡ τόσον προβληθεῖσα ἀπό τούς ὁμοιοπαθητικούς ὁμιλία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κρονστάνδης οὐδεμία σχέση ἔχει μέ τίς θεωρητικές ἀρχές καί τόν «νόμο τῶν ὁμοίων» τῆς ΟΠ· ἀντιθέτως, στήν ὁμιλία του ὁ Ἅγιος θεολογεῖ ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπετεύχθη διὰ τοῦ παντελῶς ἀνομοίου, διὰ τῆς ἀκτίστου Θεότητος⁶, ἡ ὁποία ἐθέωσε τήν προσληφθεῖσαν ἀνθρωπίνην φύσιν! Περαιτέρω, κοινωνοῦντες, οἱ πιστοί τό Πανάγιον, θεωθέν Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Κυρίου θεραπεύονται ἀπό τή φθορά καί τόν πνευματικό θάνατο, "τῆς θεότητος μιγνυμένης καί κίρναμένης ἐκάστῳ τῶν εἰς αὐτόν πιστευόντων, καί τούτου μετειληφόντων"²⁷ .**

Ἐπίκριση

Ἀπό τή μελέτη τοῦ πονήματος τοῦ κ. ΓΒ μέ τίτλο «Μαρτυρία γιά τήν Ὀμοιοπαθητική Ἱατρική καί τή σχέση της μέ τήν Ὀρθοδοξία» διαπιστώνονται τά ἀκόλουθα:

- 1. Ὁ συγγραφεύς τοῦ προαναφερομένου πονήματος ἀορίστως ἀναφέρει καί ἀποδέχεται ὅτι ἔχει υἱοθετήσει στά βιβλία του καί ὅτι ἐπανέλαβε θέσεις «μῆ ἔγκυρες» (σελ. 7 καί 8), οἱ ὁποῖες δέν τόν ἐκφράζουν· ἐπίσης ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι «διείσδυσαν σέ βιβλία [τ]ου γιά τήν Ὀμοιοπαθητική διαστρεβλώσεις γύρω ἀπό τήν φιλοσοφία τῆς Ὀμοιοπαθητικῆς... διότι δέν ἔγιναν ἀντιληπτές» (σελ.10). Ὡστόσο, **ἀποφεύγει ἐπιμελῶς νά ἀναφέρει συγκεκριμένα, ποῖες ἀκριβῶς εἶναι αὐτές οἱ «μῆ ἔγκυρες» θέσεις του καί οἱ «διαστρεβλώσεις [του] γύρω ἀπό τήν φιλοσοφία τῆς Ὀμοιοπαθητικῆς», ὥστε νά μπορῇ ὁ ὁποιοσδήποτε ἀναγνώστης νά κρίνη, ἐάν οἱ θέσεις τίς ὁποῖες σήμερα ἀσπάζεται ὁ συγγραφεύς****

είναι σύμφωνες με την Ὁρθόδοξη Θεολογία.

2. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ προαναφερομένου πονήματος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι «Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀγιοπατερικὴ θεολογικὴ παιδεὶα καὶ μελέτησαν τὰ συγγράμματά [τ]ου, ...ἀδιαφόρησαν γιὰ τὰ «ἐμβόλιμα σημεῖα» (ἐννοεῖ τὰ μὴ σύμφωνα μετὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία) τῶν συγγραμμάτων του. Ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα σχόλια προκύπτει ὅτι τὰ «ἐμβόλιμα σημεῖα» **στά βιβλία τοῦ συγγραφέως εἶναι τόσον πολλά, σοβαρά καὶ ὅλως ἀσύμβατα μετὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, ὥστε δέν θεραπεύονται οἱ θεολογικὲς ἀστοχίαι τοῦ συγγραφέως μετὴ διόρθωση τῶν «ἐμβόλιμων σημείων», ἀλλὰ μετὰ ἀπάλειψη πολλῶν, μεγάλων καὶ οὐσιωδῶν κεφαλαίων καὶ ἐνοτήτων μετὶ τίς ὁποῖες στήν πραγματικότητα ἀκυρώνονται καὶ καταρρέουν ὅλες οἱ βασικὲς θεωρητικὲς ἀρχὲς καὶ πρακτικὲς τῆς κλασσικῆς ΟΠ!** Περαιτέρω, διερωτᾶται ὁ κάθε ἕνας **πῶς ἀδιαφόρησαν** (κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ πονήματος) οἱ προαναφερθέντες «γνώστες τῆς ἀγιοπατερικῆς θεολογίας» καὶ ἔκριναν μόνον σκόπιμο νὰ τὸν πληροφορήσουν γιὰ τὴ συμφωνία του πού ἀφορᾷ στὸν κοινὸ τόπο τῶν τριῶν ἐπιπέδων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι γιὰ τίς τεράστιες καὶ ὅλως ἀπαράδεκτες διαφωνίες τῆς ΟΠ μετὴν Δογματικὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. **Δέν αἰσθάνονται τὴν τεράστια εὐθύνη τους ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων;**
3. Ἀπὸ τὰ ἀναγραφόμενα στά Γενικὰ Σχόλια τοῦ παρόντος (σελ. 1 καὶ 2) συνάγεται ἀδιαμφισβήτητα ὅτι **οἱ ὑποθέσεις πού διατυπώνονται ἀπὸ τοὺς ὑποστηρικτὲς τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς δέν εἶναι σύμφωνα πρὸς τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας. Ἐπομένως, ἡ Ὁμοιοπαθητικὴ δέν ἔχει χαρακτηριστικὰ ἐπιστήμης, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεὺς τοῦ πονήματος, ἀλλὰ χαρακτηριστικὰ ἄλλου χώρου μὴ ἐπιστημονικοῦ!** Ἡ πλέον βαρύνουσα καὶ καταλυτικῆς σημασίας ἀπόδειξη γιὰ τὸν ἀνωτέρω ἰσχυρισμὸ εἶναι ὅτι ἡ δυναμοποίηση συνιστᾷ ἄκρως ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴ δράση τῶν ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων. **Ἡ ἐφαρμογὴ, ὅμως, τῶν τεχνικῶν τῆς δυναμοποιήσεως δέν ἀντέχει σὲ στοιχειώδη λογικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ ἔλεγχο.** Θεωροῦμε ὅτι ἀκριβῶς γιὰ τὸν τελευταῖο αὐτὸ λόγο καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ πονήματος ἀποφεύγει ἐπιμελῶς νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτῆς καὶ πολὺ περισσότερο ἀποφεύγει νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αὐτὴ εἶναι σύμφωνη μετὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία!
4. **Τὸ σχολιαζόμενον πόνημα χαρακτηρίζεται ἀπὸ τόσον πολλές ἀνακρίβειες, ὥστε αἰτιολογημένα εἶναι δυνατόν νὰ ἀμφισβητηθῇ ὁποιοδῆποτε συμπέρασμά του.** Τοιουτοτρόπως:

α. Ὁ συγγραφεὺς ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ καθένας μπορεῖ νὰ κατασκευάσῃ τὰ ὁμοιοπαθητικὰ φάρμακα (σελ. 34), ἐνῶ ὅπως προαναφέρθηκε ἡ διαδικασία αὐτὴ εἶναι ἄκρως ἐπίπονη καὶ χρονοβόρος καὶ ἀπαιτεῖ εἰδικὲς γνώσεις ἰδιαίτερα γιὰ τὰ

νοσώδη όμοιοπαθητικά φάρμακα.

β. Ο συγγραφέας γράφει ότι ο Άγιος Ιερομάρτυς Σεραφείμ ήταν ιατρός, ενώ δεν προκύπτει τέτοια πληροφορία από τις πηγές. Ακόμη γράφει για τον ίδιο Άγιο ότι ήταν όμοιοπαθητικός, **ενώ ο Άγιος ήρνεϊτο κατηγορηματικώς ότι ήταν όμοιοπαθητικός!** Περαιτέρω, ο συγγραφέας δίνει την πληροφορία ότι ο Άγιος χρησιμοποιούσε δυναμοποιημένα όμοιοπαθητικά φάρμακα, **ενώ από τη μελέτη των πρωτότυπων πηγών προκύπτει ότι ο Άγιος έδινε φυτικά φάρμακα, ούδεμία σχέση έχοντα με τα όμοιοπαθητικά!**

γ. Ο συγγραφέας δίνει την πληροφορία ότι ο μακαριστός Όσιος Παΐσιος ο Αγιορείτης απέδεχτο υπό προϋποθέσεις τη χρήση της Όμοιοπαθητικής. **Αυτή η πληροφορία είναι ανακριβής** (βλ. ανωτέρω, σελ. 7-8).

δ. Είναι τελείως ανακριβές τό γραφόμενο ότι η χρήση των διαφόρων όρων υπό του Hahnemann ταυτίζεται και έννοιολογικώς με εκείνη των Αγίων Πατέρων της Όρθόδοξης Έκκλησίας.

5. **Αντιθέτως προς ό,τι ισχυρίζεται ο συγγραφέας, η θεώρηση του Hahnemann για την αιτιολογία και τη θεραπεία των ψυχικών παθών είναι τελείως διαφορετική από εκείνη των Αγίων Πατέρων.** Ο Hahnemann θεωρεί ότι η αίτια των ψυχικών παθών είναι η διαταραχή της ζωτικής δυνάμεως, η οποία μπορεί νά θεραπευθῆ με την χορήγηση των όμοιοπαθητικῶν φαρμάκων. Οί Άγιοι Πατέρες θεωροῦν ότι η αίτια των ψυχικῶν παθῶν είναι ἡ πολυποίκιλος ἀμαρτία καί ἀποστασία ἀπό τό νόμο τοῦ Θεοῦ. Ποῦ εἶδε καί πῶς τεκμηριώνει ὁ συγγραφέας τοῦ πονήματος τήν ταύτιση στήν ὡς ἄνω θεώρηση τοῦ Hahnemann μέ εκείνη των Αγίων Πατέρων;
6. **Περαιτέρω, στό πόνημά του ὁ συγγραφέας ισχυρίζεται ὅτι τά ψυχικά πάθη (ζήλεια, ἐγωϊσμός κ.τ.λ.) δύνανται νά θεραπευθοῦν μέ χορήγηση ὁμοιοπαθητικῶν φαρμάκων!** Οί Άγιοι Πατέρες ὁμοφώνως ἀποφαίνονται ὅτι τά πάθη θεραπεύονται μέ τή βαθειά μετάνοια, τήν ποικίλη ἐκκλησιαστική ἄσκηση καί τήν Μυστηριακή ζωή. Ποῦ εἶδε καί ἐν προκειμένῳ τήν ταύτιση τοῦ Hahnemann μέ εκείνη των Αγίων Πατέρων;
7. Δῆλον ὅτι οἱ προαναφερθέντες ισχυρισμοί εἶναι δυνατόν νά ὑποδηλώνουν ἔλλειψη γνώσεως τῆς Όρθόδοξης Θεολογίας καί Ἀνθρωπολογίας. Ακόμη, πῶς τεκμηριώνεται ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Hahnemann, ὑπό τοῦ συγγραφέως ὡς «θεοφοβούμενου», **ὅταν ὁ Hahnemann συγκρίνει τόν Κύριο μέ τόν Κομφούκιο, θαυμάζει τόν τελευταῖο, ἀπορρίπτει τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, τόν Ὁποῖον, μάλιστα, ἀποκαλεῖ ὄνειροπόλο καί συναισθηματία³¹!**

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΣ

Όμοιοπαθητικοί, οι οποίοι δέν έχουν σχέση μέ τήν Όρθόδοξη Έκκλησία, στήν άπέλπιδα προσπάθειά των νά ύποστηρίξουν τόν "νόμον τών όμοίων" (τά όμοια νά θεραπεύωνται διά τών όμοίων -similia similibus curentur), ό όποιος ύποτίθεται ότι έρμηνεύει -άορίστως έστω- τή δράση τών όμοιοπαθητικών φαρμάκων, καταφεύγουν στήν άύθεντία τοϋ Ίπποκράτους, ό όποιος ύπεστήριζε ότι "τά όμοια εισίν όμοιοις ιάματα". Η προσπάθειά των όμως παραμένει μετέωρη και άτελέσφορη, διότι **ό Ίπποκράτης οϋδαμοϋ όμιλεϊ για "δυναμοποίηση". αλλά χωρίς "δυναμοποίηση" δέν νοεϊται**, κατά τούς όμοιοπαθητικούς, **όμοιοπαθητική θεραπεία**. έπομένως, ως μόνο "έρεισμά" των παραμένουν οι θεωρήσεις τοϋ Hahnemann περί "έκπνευματισμοϋ τής ύλης", περί "πνευματοειδών διαταραχών" και άλλων μή έπιστημονικών δοξασιών. Περαιτέρω, **ό Ίπποκράτης γράφει, για άλλες περιπτώσεις, ότι "τά έναντία τοϊς έναντίοις εισίν ιάματα"**. όποτε, ή άπορία και ή άμηχανία τών όμοιοπαθητικών παραμένει, καθισταμένη βασανιστική.

Οι όμοιοπαθητικοί, οι όποιοι δηλώνουν πιστά μέλη τής Όρθοδόξου Έκκλησίας, βλέποντες τήν άμηχανία και τήν άπορία τών όμοϊδεατών τους εις τό νά τεκμηριώσουν τήν άρχή επί τής όποίας στηρίζεται ή όμοιοπαθητική, προσέτρεξαν σέ συγγράμματα τών Πατέρων τής Έκκλησίας· βρήκαν, λοιπόν, άρκετές άναφορές τών Πατέρων στίς όποιες διατυπώνεται γενικώς ή θέση ότι ή θεραπεία, τήν όποία χρησιμοποιεϊ ό Θεός, για νά σώση τό άνθρώπινο γένος άπό τήν άμαρτία και τό θάνατο, εϊναι εκείνη τοϋ όμοίου μέ τό όμοιο· τοιουτοτρόπως, ένόμισαν ότι έλυσαν τό πρόβλημά τους. **Η φράση, όμως, "τά όμοια τοϊς όμοιοις εισίν ιάματα"**, επί τής όποίας οι όμοιοπαθητικοί οϊκοδομοϋν τό θεωρητικό και πρακτικό ύπόβαθρο τών δραστηριοτήτων τους, **οϋδεμία σχέση έχει μέ τά άνάλογα γραφόμενα τών Πατέρων τής Έκκλησίας**.

Οι Άγιοι τής Όρθόδοξης Έκκλησίας (Έλληνες και Ρώσσοι) άναφερόμενοι στή θεραπεία «τοϋ όμοίου μέ τό όμοιο» έννοοϋν ότι ή σωτηρία τής βαρέως νοσοϋσης **άνθρωπίνης φύσεως** (όμοιο) έπετεύχθη έν τῷ προσώπῳ τοϋ Θεοϋ Λόγου διά τής προσλήψεως ύπ' Αϋτοϋ **τής (ένευ άμαρτίας) άνθρωπίνης φύσεως** (διά τοϋ όμοίου), τής θεραπείας **όμως έπιτευχθείσης** διά τής (άνομοίου), άκτίστου και ύπερουσίου Θεότητος, ή όποία **έθέωσε τήν προσληφθεισαν άνθρωπίνην φύσιν!** Δηλαδή, τό θεραπεϋον "όμοιον" εϊναι ή **θεωθεϊσα** άνθρωπίνη φύση· **ή θέωση, όμως, τής άνθρωπίνης φύσεως κατέστη δυνατή διά τής άνακράσεως αϋτῆς μέ τήν (άνόμοιον) άκτιστον και ύπερούσιον Θεότητα**²⁷.

Έάν οι Άγιοι άπεφαίνοντο ότι ή θεραπεία τής νοσοϋσης άνθρωπίνης φύσεως ύπό τοϋ Θεανθρώπου ήταν πραγματικά τυπική "τής άρχῆς τών όμοίων", **θά έπρόκειτο περί τεράστιας βλασφημίας, όπερ άτοπον**. διότι στήν περίπτωση αϋτή θά έφαίνετο ως ίδική των παραδοχή ότι τά άγιαστικά μέσα (Μυστήρια) τής Έκκλησίας

("φάρμακα") θεραπεύουν τις σωματικές νόσους και τὰ διάφορα βδελυκτά πάθη (νοσηρά συμπτώματα) διά τῆς προκλήσεως παρόμοιων νοσηρῶν συμπτωμάτων καί ψυχικῶν παθῶν ἐπί ὑγιῶν!

Ὅποια ἀβυσσαλέα διαφορά ἀπόψεων τῆς ΟΠ μέ τήν Ὁρθόδοξη Θεολογία!

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ:

"Ὁμοιοπαθητική ιατρική και Ὁρθόδοξη παράδοση", τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ὁμοιοπαθητικῆς Ἱατρικῆς (ἐπιμεληθέντος καί συνταχθέντος ὑπό τοῦ κ. Βασιλείου Φωτιάδη).

Ἐρωτήματα, πού ἀφοροῦν στό β' μέρος τοῦ βιβλίου (σελ. 85-127)

1. Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου (σελ. 1-82) δέν ἔχει σχέση μέ τόν τίτλο τοῦ βιβλίου. Συμφώνως πρός τόν τίτλο, ὁ σκοπός συγγραφῆς τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ἐξέταση τῆς σχέσης τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς μέ τήν Ὁρθόδοξη Παράδοση· ἀλλά τό θέμα αὐτό ἐξετάζεται μόνον στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου (σελ. 85-127).
2. Πολλά ἀπό τὰ θέματα πού συζητοῦνται στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν στή σχέση τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς μέ τήν Ὁρθόδοξη Παράδοση -καί ὁ ἔλεγχος τῆς ἀκριβείας τῶν ὑποστηριζομένων- ἀποτελοῦν ἤδη ἐπανάληψη τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου τοῦ κ. Γ. Βυθούλκα -καί τῆς ἀσκηθείσης κριτικῆς σέ αὐτό- ὅποτε παρέλκει ἡ ἐπανάληψή τους.
3. Ἐντυπωσιάζει ἡ διαβεβαίωση τοῦ ἐπιμελητοῦ ἔκδοσης τοῦ βιβλίου ὅτι "...δέν ὑπάρχει καμία αξιόπιστη και επίσημη μαρτυρία ὅτι ἐπιδεινώθηκε ἡ ἐν Χριστῷ ζωή" τῶν "δύο εκατομμυρίων και πλέον μελῶν τῆς Ἐκκλησίας που δέχθηκαν μέχρι σήμερα τις υπηρεσίες της Ὁμοιοπαθητικῆς" (σελ. 86). Συνεζήτησε ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης μέ τούς Πνευματικούς ὄλων αὐτῶν τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ἔδωσαν τήν ἀνωτέρω διαβεβαίωση;
4. Νομίζει ὅτι περιποιεῖ εἰς ἑαυτόν τιμῆν ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης τοῦ κρινομένου βιβλίου, χαρακτηρίζοντας τούς ἀσκοῦντας κριτική στήν Ὁμοιοπαθητική -μεταξύ τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται καί ἐντεταλμένοι ὑπό τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας κληρικοί τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τῶν Αἰρέσεων- ὡς "**οργανωμένη και παθιασμένη ομάδα ατόμων**" (σελ. 87); *Τοιουτοτρόπως ἐκφραζόμενος, μήπως πρέπει νά ἐξετάσει τόν ἑαυτόν του, ἐάν ἔχει "ἐπιδεινωθῆ ἡ ἐν Χριστῷ ζωή του"; Μήπως πρέπει νά ἐξετάσει ἐπίσης τόν ἑαυτό του, ὅταν ἐξισώνει τούς ἀσκοῦντες κριτική στήν Ὁμοιοπαθητική μέ τούς Φαρισαίους;*(σελ. 94).
5. Αναφερόμενος ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης στό ἐρώτημα, ἐάν ὁ Παράκελσος ἦταν

- ή αιτία να έμπνευσθῆ ὁ Χάνεμαν τῆ Ὁμοιοπαθητικῆ -ὅπως ὑπεστήριζε ὁ Anthoy Cambell-, χαρακτηρίζει τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ τελευταίου ὡς "γελοία" (σελ. 92). Δέν γνωρίζει ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης τὴν ἐκπεφρασμένη καὶ δημοσιευμένη ἄποψη τοῦ διδασκάλου του, ὁ ὁποῖος *υἰοθετεῖ τὴν ἐπίδραση τοῦ Παρακέλσου ἐπὶ τοῦ Hahnemann γράφοντας*; ;[34].
6. Αποφαίνεται ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης ὅτι τῆ σωστῆ ἀξιολόγηση τῆς ὁποιασδήποτε ἰατρικῆς τὴν κάνει ὁ ἀσθενής (σελ.94)· ἔχει ὁ συνήθης ἀσθενής τίς προϋποθέσεις νά κρίνει καὶ νά ἀξιολογήσει μία μέθοδο θεραπείας; αὐτὴ ἡ θέση εἶναι δυνατόν νά σταθῆ ἐπιστημονικῶς;
 7. Αποφαίνεται ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης ὅτι δέν ἔχει ἡ Ὁμοιοπαθητικῆ χαρακτήρα σωτηριολογικό (σελ. 97-98). Δέν γνωρίζει ὅτι ὁ διδάσκαλός του γράφει σέ βιβλίο του ὅτι "ἡ ομοιοπαθητικῆ θεραπεία σώζει πραγματικά ψυχές... καὶ βοηθά τον ἄνθρωπο νὰ ἔλθει σὲ επαφὴ με τον Θεό"³⁴; **Αὐτὴ ἡ διαβεβαίωση δέν ἔχει σωτηριολογικό χαρακτήρα**;
 8. Στὴν ἐνότητα αὐτή, ἐπιθυμοῦμε νά ἀπευθύνουμε ἐρώτηση στὸν συγγραφέα τοῦ προλόγου του β' μέρους, ὁμότιμο Καθηγητὴ τῆς Θεολογικῆς κ. Γεώργιο Μαρτζέλο: Σέ ποῖο ὀρθόδοξο Συναξαριστὴ ἀνεῦρε τὴν πληροφορία ὅτι οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι, Κύρος καὶ Ἰωάννης, διέκειντο "ἀκρῶς θετικὰ ἀπέναντι στὴν ομοιοπαθητικῆ ἰατρικῆ πρακτικῆ";

Ἐρωτήματα, πού ἀφοροῦν στό α' μέρος τοῦ βιβλίου_

Πολλά ἀπὸ τὰ θέματα πού συζητοῦνται στό α' μέρος τοῦ βιβλίου -καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς ἀκριβείας τῶν ὑποστηριζομένων- ἀποτελοῦν ἤδη ἐπανάληψη τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου τοῦ κ. Γ. Βυθούλκα -καὶ τῆς ἀσκηθείσης κριτικῆς σέ αὐτό- ὅποτε παρέλκει ἡ ἐπανάληψή τους. Ἐπιπροσθέτως, ὅμως, ἐπιθυμοῦμε νά σχολιάσουμε τὰ ἀκόλουθα:

1. Νομίζει ὅτι περιποιεῖ εἰς ἑαυτὸν τιμὴν ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης τοῦ κρινομένου βιβλίου, χαρακτηρίζοντας τοὺς ἀσκοῦντας κριτικὴ στὴν Ὁμοιοπαθητικῆ ὡς "**ἡμιμαθεῖς, αδαεῖς καὶ διαστροφεῖς**" (σελ.42, 55); *Τοιοῦτοτρόπως ἐκφραζόμενος, μήπως πάλι πρέπει νά ἐπανεξετάσει τὸν ἑαυτὸν του, ἐάν ἔχει "ἐπιδεινωθῆ ἢ ἐν Χριστῷ ζωὴ του"*;
2. Στὴ σελ. 44 ὁ κ. ἐπιμελητής ἔκδοσης ὑποστηρίζει ὅτι "ἡ κλινικῆ Ὁμοιοπαθητικῆ ὄχι μόνο δεν ἀντιστρατεύεται καὶ δεν ἀποποιεῖται τὴ συμβατικῆ θεραπευτικῆ, ἀλλὰ τουναντίον τὴ συμπληρώνει καὶ τὴν ὑποστηρίζει με ἕνα τρόπο σχεδόν ἰδανικό". Στὸν ἀφορισμὸ 76, στό ORGANON,[35] ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς (σελ. 29) Hahnemann, χαρακτηρίζει τὴν "αλλοπαθητικῆ" ἰατρικῆ (ἐννοεῖ τὴν κλασσικῆ ἰατρικῆ) "**κακοτεχνία**", "**τερατώδη ἐργασία**", **καὶ ὑπεύθυνη γιὰ "εγκλήματα" καὶ "ἀπειρες ἀνωμαλίες"**. Κατὰ τὸν ἰδρυτὴ τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς, Hahnemann, **εἶναι ἀδιανόητος ὁ συνδυασμὸς τῆς κλασσικῆς**

θεραπευτικής μέ τήν ομοιοπαθητική θεραπευτική. Στόν άφορισμό 109, στό *OPGANON*, άναγράφεται ότι "είναι αδύνατον, εκτός από τη γνήσια ομοιοπαθητική, να υπάρχει και μια άλλη αληθινή άριστη θεραπεία των δυναμικών ασθενειών", ένώ προσθέτει ότι είναι "άθλια καθώς και φοβερά τα αποτελέσματα" ...της αλλοπαθητικής μεθόδου. Η ίδια πρακτικώς πληροφορία, για τή θέση αυτή τοῦ Hahnemann, δίνεται καί από τόν διδάσκαλο τῆς έν Έλλάδι Όμοιοπαθητικής, κ. Γ. Βυθούλκα[36]. Τίνος έπινόηση είναι ό θεραπευτικός συνδυασμός τῆς κλασσικής θεραπευτικής μέ τήν όμοιοπαθητική θεραπευτική, ό όποιος στήν ουσία άκυρώνει τήν όμοιοπαθητική θεωρία καί πράξη; Μήπως ό θεραπευτικός συνδυασμός έπενoήθη, όταν διαπιστώθηκε κατά τήν πορεία τών παρελθουσών δεκαετιών ή θεραπευτική άστοχία τῆς όμοιοπαθητικής;

3. Στή σελ. 19 τοῦ πονήματός του ό κ. έπιμελητής έκδοσης μάς πληροφορεῖ ότι ή "Έλληνική Εταιρεία Όμοιοπαθητικής Ιατρικής είναι η μόνη πού συμμετείχε στήν εκπαίδευση για την απόκτηση τίτλου σπουδών (Master) στην Κλασική Όμοιοπαθητική του Πανεπιστημίου τοῦ Αιγαίου". Δέν πληροφορεῖ, όμως, τούς άναγνώστες του ό κ. έπιμελητής έκδοσης ότι:

α) τό Μεταπτυχιακό αυτό πρόγραμμα σπουδών **θεσμοθέτηκε (ΦΕΚ 1912, τ. Δεύτερο, 29-12-2006), για νά διδάσκεται, από τελείως άσχετο μέ τήν Ιατρική Τμήμα, από τό Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων (!!!) τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Αιγαίου β) θεσμοθετήθηκε από τό Υπουργείο Παιδείας, χωρίς νά έρωτηθῆ όποιαδήποτε Ιατρική Σχολή τῆς Χώρας γ) θεσμοθετήθηκε, χωρίς νά υπάρχει αντίστοιχο Τμήμα βασικών έγκύκλιων σπουδών στήν Όμοιοπαθητική, ώστε νά δικαιολογεῖται καί ύπαρξη μεταπτυχιακών σπουδών σέ αυτό δ) θεσμοθετήθηκε χωρίς τήν ύπαρξη διδασκόντων μέ διδακτορικό δίπλωμα στό γνωστικό αυτό αντικείμενο, όπως προβλέπει ό νόμος για τή δημιουργία προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών ε) θεσμοθετήθηκε μέ τή δυνατότητα πρακτικής άσκησης τών "μεταπτυχιακῶν" αὐτῶν φοιτητῶν άκόμη καί σέ ιδιωτικά ιατρεία (!) όμοιοπαθητικῶν ιατρῶν, άνευ όποιοῦδήποτε μεταπτυχιακῆς εκπαίδευσης ή άλλου πανεπιστημιακοῦ τίτλου.**

4. **Όσον άφορᾷ στήν άξιολόγηση τών αποτελεσμάτων τῆς όμοιοπαθητικής θεραπείας υπό διεθνῶν όργανισμῶν, παραθέτομε περιληπτικῶς τά άκόλουθα:**

α) Τό θεωρούμενο ως τό πλέον άξιόπιστο στό χῶρο τῆς Ιατρικής έπιστήμης περιοδικό **Lancet** καί ή παγκοσμίως γνωστή Mayo Clinic συνεπέραναν **ότι ή δράση τῆς όμοιοπαθητικής περιορίζεται σέ εκείνη τοῦ εικονικοῦ φαρμάκου (placebo), ένώ λείπουν έγκυρες, διπλές τυφλές μελέτες[37].**

β) Είναι πολύ σημαντικό τό γεγονός ότι **τόσσον ή EMA** (Εύρωπαϊκός Όργανισμός Φαρμάκων) **όσον και ό FDA** (Άμερικανικός Όργανισμός Φαρμάκων) **δέν έπιτρέπουν τήν άναγραφή θεραπευτικών ένδείξεων στά όμοιοπαθητικά σκευάσματα.**[38]

γ) Άξιον έπίσης άναφορής είναι ότι τό έτος 2015 τό Όπουργείο Όγείας τής Άύστραλίας έκρινε ότι **...Ό όμοιοπαθητική δέν είναι άποτελεσματική σέ καμία άσθένεια.** Στήν ίδια μελέτη έπισημάνθηκε και ή χαμηλή σέ σχέση μέ τά έπιστημονικά κριτήρια, ποιότητα τών μελετών, οι όποιες διενεργούνται στό χώρο τής όμοιοπαθητικής".[39]

δ) Τέλος, Όατρικοί όργανισμοί όπως ή Όθνική Όπηρεσία Όγείας (National Health Service) του Όνωμένου Βασιλείου, ή Άμερικανική Όατρική Ένωση (American Medical Association), και ή Όμοσπονδία τών Άμερικανικών Συλλόγων γιά τήν Πειραματική Βιολογία (FASEB) έχουν άνακοινώσει τά συμπεράσματά τους, σύμφωνα μέ τά όποια **"δέν υπάρχουν ποιοτικές άποδείξεις γιά τήν άποτελεσματικότητα τής όμοιοπαθητικής στην άντιμετώπιση όποιουδήποτε προβλήματος ύγείας."**[40]

ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Άπό τά προαναφερθέντα φρονούμε ότι άβιάστως προκύπτουν τά άκόλουθα:

1. Ό θεωρία και ή πράξη τής Όμοιοπαθητικής δέν έχουν χαρακτηριστικά έπιστημονικής μεθόδου.
2. Οι θεωρητικές άρχές και ή πράξη τής Όμοιοπαθητικής είναι άσύμβατες μέ τήν Όρθόδοξη Άνθρωπολογία και είναι δυνατόν νά άποβοϋν βλαπτικές τόσον έπί σωματικού όσον και έπί ψυχικού έπιπέδου.

[1] Γ. Βυθούλκα. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΡΙΣΙΑΝΟΥ Α.Ε., ΑΘΗΝΑ 2002, σελ. 18.

[2] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Γραφικές Τέχνες «ΜΕΛΙΣΣΑ», ΑΣΠΡΟΒΑΛΤΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, 2014, σελ. 67-70.

[3] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ. ΟΡΓΑΝΟΝ της θεραπευτικής τέχνης. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΥΡΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2010, σελ. 297-300.

[4] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 34-42.

[5] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, σελ. 32-33.

[6] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 13.

[7] Ξ.,ά.

[8] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 149.

[9] George Vithoukas. Classical Homeopathy for Anxiety & Jealousy. Groma Publishers, Baar, Switzerland, 2004, p 258.

[10] George Vithoukas, p 200.

[11] George Vithoukas, p 195.

[12] George Vithoukas, p 235-236.

[13] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ. Εκδόσεις Κέντρου Ομοιοπαθητικής Ιατρικής. Αθήνα, 1990, κεφ. 5, 6, 7 (σελ. 84-116).

[14] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, σελ. 256.

[15] Γ. Βυθούλκα. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ, σελ. 106.

[16] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ, σελ. 100.

[17] Αθανάσιος β. Αβραμίδης. Η Ομοιοπαθητική από το τίποτε οδηγεί στο πουθενά. Ιατρικό Βήμα, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1997, σελ. 62-63.

[18] Γ. Βυθούλκα. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ, σελ. 18.

[19] Samuel Pfeifer, M.D. Healing at any price? Milton Keynes, England:Word Limited, 1988, p 68. (βιβλ. άναφ. 11 έν: David L. Brown. New Age Medicine, διαθέσιμο στή διεύθυνση <http://logosresourcepages.org/NewAge/na-med.htm>, Thomas Lindsley Bradford. The Life and Letters of Dr Samuel Hahnemann. Hom. World. Vol. XXIV, Ch. 29, p 363, διαθέσιμο στή διεύθυνση C:\Users\User\Desktop\The Life and Letters of Dr Samuel Hahnemann By Thomas Lindsley Bradford, M_D_Presented by Dr Robert Sıror.htm, Richard Haehl, M.D. Samuel Hahnemann. His Life and Work. B. Jain Publishers (P) Ltd, New Delhi-110 055, India, διαθέσιμο στή διεύθυνση http://books.google.gr/books?id=wf2vl2ch9a4C&pg=PP1&lpg=PP1&dq=Richard+Haehl,+m.d+Samuel+Hahnemann+His+Life&source=bl&ots=pCggdW4xQS&sig=VUK_l9VStS0XvcQ0k2BpiFREo6o&hl=el&sa=X&ei=EZ83VPCLlaPnygOBs4Cw

Cg&ved=0CEsQ6AEwBg#v=onepage&q=Richard%20Haehl%2C%20m.d%20Samuel%20Hahnemann%20His%20Life&f=false.

[20] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ, σελ. 100-101.

[21] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 113-117.

[22] [22] Όπου σημειωτέον κατεδικάσθη ή ΟΠ ως έχουσα σχέση με αποκρυφιστικές μεθόδους και έπομένως είναι ασύμβατη με την Όρθοδοξία.

[23] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ, σελ. 80-81.

[24] Γεωργίου Βυθούλκα. Η ΝΕΑ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ. Εκδόσεις ΑΔΑΜ, 1998, σελ. 155.

[25] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, σελ 299-305.

[26] ΑΓΙΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ. ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ, ΕΚΔΟΣΗ Ι.Μ. ΣΤΑΥΡΟΝΙΚΗΤΑ. ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ, 2011, σελ. 250-251.

[27] ΑΓΙΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ. ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ, σελ. 252.

[28] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, ύποσημείωση στον άφορισμό 12, σελ. 104-105.

[29] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, βιβλ. άναφ. 52, σελ. 99-101.

[30] Οάνα Ιφτίμε, Αλέξαντρου Ιφτίμε, σελ. 34-49.

[31] , Richard Haehl, M.D. Samuel Hahnemann. His Life and Work. B. Jain Publishers (P) Ltd, New Delhi-110 055, India, διαθέσιμο στη διεύθυνση http://books.google.gr/books?id=wf2vl2ch9a4C&pg=PP1&lpq=PP1&dq=Richard+Haehl,+m.d+Samuel+Hahnemann+His+Life&source=bl&ots=pCggdW4xQS&sig=VUK_l9VStS0XvcQ0k2BpiFREo6o&hl=el&sa=X&ei=EZ83VPCLlaPnygOBs4CwCg&ved=0CEsQ6AEwBg#v=onepage&q=Richard%20Haehl%2C%20m.d%20Samuel%20Hahnemann%20His%20Life&f=false.

[32] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, άφορισμός 215, σελ. 256.

[33] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ, άφορισμός 228, σελ. 262-263.

[34] Γ. Βυθούλκα. ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ. Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ, σελ. 18.

[35] ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΕΜΑΝΝ. ΟΡΓΑΝΟΝ της θεραπευτικής τέχνης. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΥΡΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2010, σελ. 170.

[36] Γιώργου Βυθούλκα. Η Επιστήμη της ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ. Εκδόσεις Κέντρου Ομοιοπαθητικής Ιατρικής. Αθήνα, 1990, (σελ. 122).

[37] Ιεραπετράκης Γ.Μ., «Φαινόμενο placebo», Εκδόσεις Πασχαλίδη, Αθήνα, σελ. 62-71 (2001). - Shang A., Huwiler-Muntener K., Nartey L., Juni P., Dorig S., Sterne J.A., Pewsner D., Egger M., “Are the clinical effects of homeopathy placebo effects? Comparative study of placebo-controlled trials of homeopathy and allopathy”, Lancet, Aug 27-Sep 2: 366 (9487), 726-732 (2005). - Linde K., Clausius N., Ramire G., Meichart D., Eitel F., Hedges L.V., Jonas W.B. « Are the clinical effects of homeopathy placebo effects? A meta-analysis of placebo-controlled trials”, Lancet Sep 20: 350 (908), 834-843 (1997). - Altunc U., Pittler M.H., Ernst E., “Homeopathy for childhood and adolescence ailments: systematic review of randomized clinical trials”, Mayo Clinic Proceedings 81 (1), 69-75 (2007).

[38] National Center for Complementary and Integrative Health: www.nccih.nih.gov/health/homeopathy

[39] Baggoley C., “Review of the Australian Government Rebate on Natural Therapies for Private Health Insurance”, Australian Government, Department of Health, Apr. 2015.

[40] <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%BC%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE> (ἀνακτήθηκε 3-7-2017).

(Πηγή: aktines.blogspot.gr)